

Jarosław Sawic
Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

**MONIUSZKO OSWOJONY? REFLEKSJE PO OGÓLNOPOLSKIEJ
KONFERENCJI NAUKOWEJ
„OD DŹWIĘKU DO SŁOWA. ROLA STANISŁAWA MONIUSZKI
W KULTURZE POLSKIEJ XIX I XX WIEKU”**

**Moniuszko tamed? Reflections after the nationwide scientific conference
“From sound to words. The role of Stanisław Moniuszko in the Polish Culture
of the 19th and 20th centuries”**

**Приручить Моноюшко? Размышления после Всепольской научной
конференции «От звука к слову. Роль Станислава Моноюшко в польской
культуре XIX–XX веков»**

Słowa kluczowe: Stanisław Moniuszko, Rok Stanisława Moniuszki, opera, konferencja, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, Instytut Muzyki i Tańca

Key words: Stanisław Moniuszko, the Year of Stanisław Moniuszko, opera, conference, Hieronim Łopaciński Regional Public Library in Lublin, Institute of Music and Dance

Ключевые слова: Станислав Моноюшко, Год Станислава Моноюшко, опера, конференция, Люблинская Воеводская Публичная Библиотека им. Иеронима Лопацинского, Институт музыки и танца

W maju i czerwcu 2019 r. Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie przygotowała cykl wydarzeń kulturalnych pt. „Nie taki straszny dwór – osvajanie Moniuszki”. Projekt został dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu „Moniuszko 2019 – Promesa” realizowanego przez Instytut Muzyki i Tańca. Założenia przedsięwzięcia były ambitne. Miał on nie tylko popularyzować biografię i twórczość kompozytora, ale też „oswoić” go w przestrzeni bibliotecznej, tzn. zaprezentować Moniuszkę jako twórcę nowoczesnej i ciągle atrakcyjnej muzyki, a nie jedynie jako patriotyczną ikonę w koturnowym ujęciu. Z tego założenia wynikała interdyscyplinarność projektu, obejmująca wydarzenia o charakterze informacyjnym, artystycznym, edukacyjnym i naukowym. Informacyjno-edukacyjny wymiar miała wystawa pt. „Stanisław Moniuszko (1819–1972) – natchniony duchem polskich pieśni ludowych”, przygotowana przez pracowników WBP: koordynatora projektu Marcina Furmana z Działu Instrukcyjno-Methodycznego, Agatę Kozioł i Martę Tomasik z Działu Informacji i Promocji oraz Jacka Wałdowskiego z Pracowni Plastycznej. Wystawa w ciekawy

i atrakcyjny wizualnie sposób połączyła elementy roll-upowe (na których zaprezentowano biografię kompozytora) z ekspozycją oryginalnych plakatów, fotosów, programów i strojów z polskich oper i teatrów (Teatru Wielkiego w Łodzi, Opery Krakowskiej, Opery Bałtyckiej w Gdańsku, Opery Śląskiej, Teatru Wielkiego im. Stanisława Moniuszki w Poznaniu, Opery Wrocławskiej, Opery i Filharmonii Podlaskiej). Dzięki nim można było prześledzić historię inscenizacji Moniuszkowskich oper – od czasów powojennych po współczesne – i wejść w niepowtarzalny klimat, rodem z operowych foyer.

Niezaprzeczalne walory edukacyjne miały też autorskie warsztaty dla dzieci pt. „Zabawy z Moniuszką. Zabawowo-plastyczny koktajl muzyczny”, które przygotowały i poprowadziły Joanna Żelazowska i Magdalena Mołek z Oddziału dla Dzieci WBP. Idea „oswajania” wśród najmłodszych opierała się na połączeniu elementów z Moniuszkowskich dzieł (np. zegar – w domyśle ze *Strasznego dworu*, muzyka z *Prząśniczki*) z ogólną edukacją muzyczną (nauka wartości nutowych na pięciolinii) i rekwizytami, które miały uatrakcyjnić zajęcia z dziećmi (np. tablice sensoryczne).

Stricte artystyczną część projektu stanowiły dwa koncerty plenerowe, które odbyły się 13 VI 2019 r. w podcieniach Biblioteki. Pierwszy z nich, zatytułowany „Moniuszko w rytmach samby”, prezentował jazzowe interpretacje czterech pieśni Stanisława Moniuszki w autorskich aranżacjach Trio Michała Iwanika (zespół wystąpił w składzie: Michał Iwanek – klawiszowe, Michał Kowalczyk – gitara basowa, Krzysztof Redas – perkusja). Natomiast drugi koncert pt. „Dziś zbudzi cię koncer-cik taki” miał charakter klasyczny: artyści Teatru Muzycznego w Lublinie (Dorota Szostak-Gąska – sopran, Jakub Gąska – tenor, Patrycjusz Sokołowski – bas, Mariola Zagojska – sopran, prowadzenie) wykonali najpiękniejsze pieśni i arie Moniuszki z towarzyszeniem fortepianu, na którym zagrała Agnieszka Schulz-Brzyska. Taki „podwójny” układ koncertu miał udowodnić, że muzyka Moniuszki jest ciągle żywa i można ją interpretować na wiele sposobów oraz pokazać, iż melodyka jego pieśni zakorzeniona w muzyce ludowej może stanowić świetny temat do jazzowej improwizacji. Wydaje się, że recital spełnił swoją rolę – publiczność dopisała, a wydarzeniem zainteresowała się również prasa ogólnopolska¹.

Najbardziej niejednoznaczny i złożony charakter wobec popularyzatorskich założeń projektu miała z pewnością ogólnopolska konferencja pt. „Od dźwięku do słowa. Rola Stanisława Moniuszki w kulturze polskiej XIX i XX wieku”. Program konferencji, która odbyła się w Bibliotece 12 VI 2019 r., obejmował pięć wykładów poświęconych – najogólniej rzecz biorąc – związkowi Moniuszki z szeroko pojętą literaturą. *Stricte* naukowy charakter konferencji z jednej strony gwarantował jej wysoki poziom merytoryczny, z drugiej strony rodził pewne niebezpieczeństwo związane ze zbyt specjalistycznym językiem wykładów, który mógł tytułowe „oswajanie” przeistoczyć w „odstraszanie”, tzn. debatę niezwykle cenną dla wąskiego grona naukowców, ale nazbyt hermetyczną dla szerszego kręgu odbiorców.

Konferencję otwierał wykład dr Agnieszki Topolskiej z Zakładu Narodowego im. Ossolińskich pt. „Moniuszko i mity. Wizerunek kompozytora w krytyce polskiej lat 1858–1989”. Prelegentka jest wybitną badaczką biografii i twórczości kompozytora *Strasznego dworu*, autorką książki pt. *Mit wieszczka. Stanisław Moniuszko w piśmiennictwie lat 1858–1989* (Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, 2014). Wykład miał w dużej mierze charakter demistyfikujący i w założeniu miał obalać

¹ Zob. Moniuszko w rytmach samby. Tak Lublin obchodzi rok poświęcony kompozytorowi, „Do Rzeczy”, 4 VI 2019, dostęp: 28 X 2019, <<https://dorzeczy.pl/kraj/104799/Moniuszko-w-rytmach-samby-Tak-Lublin-obchodzi-rok-poswiecony-kompozytorowi.html>>.

mity, jakie wykreowano wokół osoby kompozytora. „Rzeczywisty sposób, w jaki Stanisław Moniuszko jest obecny w kulturze polskiej w dużej mierze wskazuje na paradoksy i utarte wyobrażenia. Kiedy jednak bliżej poznajemy biografię Moniuszki i recepcję jego twórczości, okazuje się, że wiele spraw wygląda istotnie zupełnie inaczej”² – podkreślała dr Topolska. Można jednak było odnieść wrażenie, iż – mimo ogromnej wiedzy autorki – wystąpienie miało charakter zbyt obszerny i poruszało zbyt wiele wątków, na których rozwinięcie – siłą rzeczy – zabrakło czasu.

Wysoce specjalistyczny charakter miała również prelekcja dr Małgorzaty Sułek z Akademii Muzycznej im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi pt. „Rola poezji Adama Mickiewicza w twórczości Stanisława Moniuszki”. Wykład był w dużej mierze rekapitulacją głównych tematów książki dr Sułek, poświęconej związkom poezji Mickiewicza z twórczością polskich kompozytorów XIX w.³ Choć nie brakło w nim bardzo interesujących tematów, np. gruntownej analizy moniuszkowskich *Widm*, napisanych do tekstu drugiej części *Dziadów* Mickiewicza, to wykład – zwłaszcza w drugiej części – nasycony był zbyt hermetyczną terminologią, co „oswajaniu” wybitnie nie sprzyjało.

Natomiast znakomicie „oswoiła” Moniuszkę dr Ewelina Wojciechowska w arcyciekawym i świetnym od strony oratorskiej wykładzie pt. „Budzenie świadomości – opera *Halka* jako manifest społeczny Stanisława Moniuszki”. Występując w podwójnej roli – jako uczona i śpiewaczka operowa o bogatym dorobku (jej debiutem scenicznym była rola *Halki* w Operze Bałtyckiej) – ukazała Moniuszkę nie tylko jako twórcę polskiej opery narodowej, ale też prekursora pewnych rozwiązań operowych w skali europejskiej (np. wobec twórczości Verdiego i Pucciniego). Artystycznym uzupełnieniem wykładu był moniuszkowski recital Wojciechowskiej po zakończeniu konferencji.

Równie żywy charakter miało wystąpienie dr hab. Doroty Fox z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wygłoszony ze swadą i dowcipem wykład „Moniuszko w kabarecie. Humor, żart i głębsze znaczenie” był pierwszym na konferencji spojrzeniem na twórczość kompozytora od strony literaturoznawcy a nie muzykologa. Prelekcja prezentowała ewolucję wątków moniuszkowskich w kabarecie: od przedwojennego „Qui Pro Quo” po współczesny kabaret „Potem”⁴.

Literaturoznawczy był również zamykający konferencję wykład dr Agnieszki Prymak-Sawic reprezentującej WBP im. H. Łopacińskiego. Nieco wbrew tytułowi prelekcja pt. „Stanisław Moniuszko a Józef Ignacy Kraszewski” koncentrowała się nie tylko na relacjach obydwu twórców, ale stała się też kanwą do szerszej refleksji na temat kulturowego dziedzictwa Wielkiego Księstwa Litewskiego w dziełach obydwu twórców i ich recepcji we współczesnej Litwie i Białorusi⁵. Intrygowała zwłaszcza wygłoszona z publicystycznym zacięciem, niewolna od kontrowersyjnych tez, pierwsza część wykładu.

Podsumowując i zarazem odpowiadając na pytanie tytułowe, można śmiało powiedzieć, że dzięki konferencji „Od dźwięku do słowa...” Moniuszko został

² Zob. Muzykolog Agnieszka Topolska: twórczość Moniuszki utkana jest z paradoksów, dostęp: 28 X 2019, <<https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C446677%2Cmuzykolog-agnieszka-topolska-tworczosc-moniuszki-utkana-jest-z-paradoksow>>.

³ M. Sułek, *Stanisław Moniuszko i inni kompozytorzy wobec poezji Adama Mickiewicza. Studium komparatystyczne*, Musica Iagellonica, 2016.

⁴ Zob. D. Fox, *Moniuszko w kabarecie*, w: *Moniuszko w kolorze*, red. K. Kurzyńska, Teatr Wielki im. Stanisława Moniuszki w Poznaniu, 2015.

⁵ Szerzej zob. A. Prymak-Sawic *Litwa i Polska w historiografii i historiozofii*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, t. VIII, 2012, s. 185–211.

w wielu aspektach „oswojony”, a jego rolę dla kultury polskiej ukazano w zaskakujących i nierzadko odbiegających od utartych wyobrażeń kontekstach.

Summary

A summary of the events organised in the Hieronim Łopaciński Regional Public Library in Lublin as part of the Moniuszko 2019 – Promesa [Moniuszko – The Promise] programme implemented by the Institute of Music and Dance on the occasion of the 200th anniversary of the composer's birth. The Library joined the celebrations of the Year of Moniuszko, by organising the project Nie taki Straszny Dwór – osvajanie Moniuszki [Not Such a Haunted Manor – Taming Moniuszko], co-financed from the funds of the Minister of Culture and National Heritage.

Резюме

Краткое описание мероприятий, организованных в Люблинской Воеводской Публичной Библиотеке им. Иеронима Лопацинского в рамках программы «Монюшко 2019 – Промеса», реализуемых Институтом музыки и танца по случаю двухсотлетия со дня рождения композитора. Библиотека присоединилась к празднованию Года Монюшко, реализовав проект «Не такой и Страшный двор – приручение Монюшко», софинансируемый министром культуры и национального наследия.